

ภาพจาก: <https://static.independent.co.uk/s3fs-public/thumbnails/image/2017/08/23/15/migrants-0.jpg?width=1280&auto=compress&quality=75>

Received: October 17, 2020

Revised: January 24, 2021

Accepted: January 26, 2021

ห้วงเลี้ยวการแปลศึกษา สู่การอพยพย้ายถิ่นในยุโรป*

The Migration Turn in Translation Studies in Europe

นรงค์เดช พันระพุมมี¹

ธานินทร์ ลิ้มปิศิรี²

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

มหาวิทยาลัยมหิดล

Narongdej Phanthaphoommee

Tanintorn Limpisiri

Research Institute for Languages and Cultures of Asia (RILCA)

Mahidol University

* ผู้เขียนขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความที่ได้แนะนำให้ใช้คำว่า “ห้วงเลี้ยว” ซึ่งให้ภาพที่ชัดเจน และ
สื่อถึงการเดินทางของการแปลศึกษาได้เป็นอย่างดี

1 E-mail : narongdej.pha@mahidol.edu

2 E-mail : tanintornlimp@gmail.com

บทคัดย่อ

การแปลศึกษาเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่รวมเอาการศึกษาประเด็นทางภาษาศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการแปลเข้ามาพิจารณา การอพยพย้ายถิ่นนับเป็นอีกหนึ่งแนวทางศึกษา โดยเฉพาะการนำปัญหาอันเกิดจากการเคลื่อนย้ายผู้คน ภาษา และวัฒนธรรม เข้ามาเป็นประเด็นในการวิจัยซึ่งนักวิชาการยุโรปได้บุกเบิกไว้เป็นอย่างดี กระนั้นการแปลศึกษายังไม่ขยายขอบเขตเข้าไปศึกษาประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้อพยพย้ายถิ่นมากนัก ในยุโรปงานวิชาการส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ที่การวิเคราะห์ตัวบทและศึกษาเฉพาะตัวตน/ประสบการณ์ของผู้อพยพ งานที่ศึกษาเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มเปราะบางทางสังคมนี้มักเป็นงานในเชิงสังคมศาสตร์หรือการพัฒนา ระหว่างประเทศ บทความชิ้นนี้จึงต้องการเสนอให้การแปลศึกษาหันมาให้ความสำคัญกับการอพยพย้ายถิ่นอย่างจริงจัง จนเกิดเป็น “หัวเลี้ยวการแปลศึกษาสู่การอพยพย้ายถิ่น” โดยใช้ประเด็นการแปล/ล่ามเพื่อบริการสาธารณะเป็นหลักในการศึกษาวิจัย

คำสำคัญ: การอพยพย้ายถิ่น, การแปลเพื่อบริการสาธารณะ, การแปลศึกษาในยุโรป, หัวเลี้ยวการแปลศึกษา

Abstract

Translation Studies (TS) is considered to be the one of the most interdisciplinary fields of inquiry encompassing numerous linguistic, socio-cultural issues. Migration is another line of study, especially the problem arising from the movement of people, languages and cultures, which has been well paved by European scholars. However, TS remains limited in scope regarding issues of migrants. In Europe, most literature concentrates on the study of texts or individual migrant's identities and experiences. Studies for solutions in helping this social vulnerability group has been produced primarily in the fields of social sciences and international development. The present article therefore aims to propose that TS should earnestly delve into the study of migration, focusing on public services translation/interpreting, so that the so-called "migration turn in Translation Studies" could be achieved.

Keywords: Migration, Public Services Translation, Translation Studies in Europe, Turns in Translation Studies

1. หัวข้อในการแปลศึกษา (Turns in Translation Studies)

การแปลศึกษาในฐานะแขนงวิชา (Translation Studies) ได้พัฒนาขึ้นเมื่อไม่ถึงร้อยปีที่ผ่านมาโดยนักวิชาการตะวันตก โดยเฉพาะยุโรป¹ แรกเริ่มเป็นการศึกษาในลักษณะภาษาศาสตร์เชิงเปรียบเทียบ (contrastive linguistics) มีนักวิชาการชื่อดังผู้ศึกษาการแปลพระคัมภีร์ไบเบิลเป็นภาษาต่าง ๆ คือ Eugene Nida หรือผู้ให้คำอธิบายการแปลให้ได้สมมูลภาพอย่าง Peter Newmark หรือรวบรวมวิธีแปลตัวบทอย่าง Jean-Paul Vinay และ Jean Darbelnet นักวิชาการเหล่านี้ล้วนศึกษาตัวบทการแปลเพื่อหาวิธีแปลที่เหมาะสม² ในยุคทศวรรษที่ 80 - 90 งานเขียนชิ้นสำคัญที่พยายามเปลี่ยนความสนใจจากการศึกษาในบริบทแบบดั้งเดิม คืองานของ Gideon Toury และ Itamar Even-Zohar ผู้เปิดประเด็นการศึกษาการแปลเชิงระบบ (system theory)³ กล่าวคือ ศึกษาการแปลที่เป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบบวรรณกรรมของประเทศชั้นนำกับประเทศชายขอบ ซึ่งถือเป็นการเปิดแนวทางการศึกษาการแปลแบบใหม่ที่เรียกว่า “การแปลศึกษาวรรณนา” หรือ Descriptive Translation Studies (DTS) โดยนำเอาประเด็นปัญหาทั้งหลายเกี่ยวกับการแปลเข้ามาเป็นหัวใจหลักเดิมเป็นเพียงการศึกษาเฉพาะตัวบท (หรือ translation proper ในความหมายของ Roman Jakobson)⁴ นับตั้งแต่นั้นมา มีการศึกษาในเชิง DTS กันอย่างแพร่หลาย เกิดกลุ่มนักวิชาการแนว Manipulation School อย่าง Theo Hermans ซึ่งเป็นบรรณาธิการในหนังสือรวมบทความชื่อดังที่เปิดทางให้เกิดการวิพากษ์ด้านบทบาทนักแปล⁵ เช่นเดียวกับนักวิชาการอย่าง Susan Bassnett และ André Lefevere ผู้ได้เสนอแนวคิดเรื่องการศึกษาการแปลให้ไกลกว่าการมองเพียงแค่ตัวภาษา คือการมองไปยังบริบททางสังคมที่เข้ามามีอิทธิพลต่อตัวนักแปล/บทแปล⁶ ในเวลาไล่เลี่ยกัน Snell-Hornby ได้พยายามอธิบายปรากฏการณ์ที่นักวิชาการหันมาให้ความสนใจ “บริบทรอบข้าง

การแปล” มากขึ้น โดยมองว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเป็นหัวใจหลัก หรือ “หัวใจของการแปลสู่วัฒนธรรมศึกษา” (translation turn in cultural studies) ถือว่าเป็นขยายขอบเขตการวิจัยให้มากกว่าเพียงการศึกษา “ภาษา” แต่เพียงอย่างเดียว และเปิดโอกาสให้ตั้งคำถามกับความซับซ้อนละเอียดอ่อนของโลกแห่งวัฒนธรรม⁷

การแปลศึกษาแบบ DTS ได้แตกแขนงต่อยอดแนวคิดจากที่ Toury ได้เสนอไว้อย่างมากมาย ถือเป็นการก้าวข้ามวิธีศึกษาแบบวิเคราะห์เปรียบเทียบเฉพาะคู่ภาษาแบบเดิม เช่น การแปลกับตัวต้นนักแปลของ Lawrence Venuti⁸ การแปลกับอำนาจของ Maria Tymoczko และ Edwin Gentzler⁹ การแปลกับโลกาภิวัตน์ของ Michael Cronin¹⁰ ประวัติศาสตร์การแปลในเอเชียของ Eva Hung และ Judy Wakabayashi¹¹ หรือการประเมินทัศนคติในการแปลอุดมการณ์ของ Jeremy Munday¹² เป็นต้น งานเขียนเหล่านี้สะท้อน “หัวใจของการแปลศึกษา” ที่เปลี่ยนไปอย่างชัดเจน สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ก็เพราะนักวิชาการการแปลจากหลากหลายศาสตร์เข้ามาช่วยศึกษาวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการนำเอาทฤษฎีเชิงวิพากษ์หรือทฤษฎีทางสังคมวิทยามาใช้ อธิบายปรากฏการณ์ทางการแปล เช่น แนวคิดหลังอาณานิคมศึกษา สตรีนิยมศึกษา เพศสภาพศึกษา เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า นับแต่ปลายยุค 90 เป็นต้นมา โลกวิชาการตะวันตกโดยเฉพาะยุโรป ได้หันหนีจากการแปลศึกษาในแบบดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญเพียงแค่สมมูลภาพ (equivalence) กับการแปลแบบยึดต้นฉบับ (faithfulness) และหันมามองแนวคิดอื่นเพื่ออธิบายการแปลตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ภาพตัวแทนทางวัฒนธรรม (cultural representation) สภาพความเป็นอื่นในสังคม (alterity) อำนาจและความแตกต่างทางวัฒนธรรม (power and cultural differences) และการพลัดถิ่น (displacement)¹³ จนทำให้เกิดความเป็นสหสาขามากยิ่งขึ้น

การแปลศึกษายังพัฒนาไม่หยุดยั้ง เปิดขอบฟ้าใหม่ขยายขอบเขตและเนื้อหาการศึกษาให้ครอบคลุมไปทุกสาขา ครอบคลุมที่ประเด็นศึกษานั้น ๆ เกี่ยวกับ “คน” ซึ่งต้องเปลี่ยนสถานที่ที่มีการเดินทาง หอบเอาวัฒนธรรมตนไปปะทะกับสังคมวัฒนธรรมใหม่ จึงไม่แปลกที่ในไม่กี่ปีที่ผ่านมา ในหมู่นักวิชาการด้านการแปล ได้พูดถึงการแปลกับการอพยพย้ายถิ่นอันเป็นประเด็นที่นักวิชาการสาขามานุษยวิทยาหรือการพัฒนาระหว่างประเทศให้ความสนใจมาช้านาน สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือนักวิชาการที่ให้ความสนใจประเด็นนี้ส่วนมากเป็นนักวิชาการที่ศึกษาอยู่ในยุโรป กอปรกับปรากฏการณ์การย้ายถิ่นเป็นปัญหาสำคัญในยุโรป ทำให้นักวิชาการหลากหลายสาขารวมถึงการแปลต่างมุ่งศึกษาปัญหานี้มากขึ้น ทว่ากลุ่มนักวิชาการที่ให้ความสนใจยังแบ่งเป็นสองแขนงต่างฝ่ายต่างศึกษาและยังหาจุดร่วมกันในเชิงทฤษฎีไม่ได้ คำถามที่น่าสนใจคือ ถึงเวลาแล้วหรือยังที่ประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นจะกลายมาเป็น “หัวเลี้ยวการแปลศึกษา” (translation turn) ได้เช่นเดียวกับวัฒนธรรมศึกษาที่อธิบายไว้ข้างต้น

บทความชิ้นนี้ต้องการเสนอว่า การแปลในฐานะแขนงวิชาได้ขยายขอบเขตการศึกษาไปยังปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการอพยพย้ายถิ่น มากกว่าเพียงการแปลตัวบทเหมือนเมื่อทศวรรษที่ผ่านมาแล้วก็จริง แต่นักวิชาการสายการแปลโดยเฉพาะยุโรปยังยึดโยงอยู่กับการศึกษาการแปลที่ตัวต้นผู้อพยพ ไม่ว่าจะเป็นงานเขียนหรือการเขียน (การแปล) ประสบการณ์ผู้อพยพ การศึกษาระบบสังคมเพื่อช่วยเหลือผู้อพยพในการสื่อสารและการจัดระบบการแปล/ล่ามบริการยังกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มนักวิชาการสายสังคมศาสตร์ ผู้เขียนจึงเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่นักวิชาการสายการแปลศึกษา จะหันมาให้ความสนใจการแปล/ล่ามเพื่อบริการสาธารณะแก่ผู้อพยพย้ายถิ่นอย่างเต็มรูปแบบเช่นเดียวกับหัวเลี้ยวการแปลศึกษาอื่น ๆ ที่ผ่านมา เช่น หัวเลี้ยวสู่วัฒนธรรม (cultural turn) หัวเลี้ยวสู่สังคมวิทยา (sociocultural turn)¹⁴ และต้องการสำรวจแนวทางการศึกษาของไทยในเบื้องต้นว่าได้ร่วมเดินทางไปบนสายงานวิจัยสายเดียวกันด้วยหรือไม่

เนื้อหาบทความแบ่งการนำเสนอแนวคิดและงานวิจัยเป็น 4 ส่วน คือ (1) การแปลกับการอพยพย้ายถิ่น (2) เรื่องราวชีวิตของผู้อพยพที่ถูกแปล (3) การแปลเพื่อช่วยเหลือผู้อพยพ (4) การแปล/ล่ามเพื่อบริการสาธารณะ โดยจะอภิปรายในบริบทการอพยพย้ายถิ่นของยุโรป รวมถึงแนวโน้มการวิจัยที่เกิดขึ้นในกลุ่มนักวิชาการยุโรป เชื่อมโยงกับกรณีของประเทศไทยในที่สุดท้าย

2. การแปลกับการอพยพย้ายถิ่น (Translation and migration)

การแปลกับการย้ายถิ่นอาจมองได้ในเชิงอุปมา คือการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง จุดประสงค์ของการเดินทางอาจเป็นมากกว่าเพียงการข้ามเขตแดน นั่นคือการนำเอาคน วัฒนธรรม และภาษาผ่านเข้าไปยังอีกวัฒนธรรมและสังคมหนึ่ง ย้อนหลังไปประมาณ 20 ปี นักวิชาการได้เริ่มเชื่อมโยงการแปลกับการอพยพย้ายถิ่นแล้ว¹⁵ แม้จะมีการพูดถึงประเด็นดังกล่าวไม่มาก แต่ก็ถือว่าเป็นประโยชน์แก่การขยายขอบเขตการแปลศึกษาไปสู่ประเด็นทางสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม การขยายคำจำกัดความของการแปลไปสู่การย้ายถิ่นอันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เด่นชัดเช่นนี้ สะท้อนลักษณะแบบภาวะพินธุ์ผสมที่อยู่ใน “พื้นที่ระหว่างกลาง” ตามแนวคิดของ Homi Bhabha ได้เป็นอย่างดี¹⁶ เนื่องจากการแปลศึกษาในลักษณะดังกล่าว คือการพยายามทำความเข้าใจความหมายของการพลัดถิ่น (displacement) และการเป็นคนอื่น (alienation) โดยศึกษาการผสมผสานกลาง (mediation) ซึ่งเป็นกระบวนการเชื่อมความต่างที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ ภาษา และวัฒนธรรม

อันที่จริง ความสัมพันธ์ระหว่างการแปลและการย้ายถิ่นนั้น มีการพูดถึงอยู่บ้างแล้วในศาสตร์แขนงอื่น นับตั้งแต่งานเชิงวิพากษ์ยุคหลังอาณานิยมศึกษาและวัฒนธรรมศึกษาของ Bhabha ผู้มองการแปล

เชิงวัฒนธรรม (cultural translation) ในหลายรูปแบบ รวมถึงการย้ายถิ่น เช่น ความพยายามของผู้ย้ายถิ่นในการรักษาอัตลักษณ์ทางชาติและวัฒนธรรมของตนไว้ในสังคมที่ตนย้ายไปอยู่ แต่การแปลเชิงวัฒนธรรมนี้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและยากที่จะทำให้ “สิ่งที่ถูกแปลหรือแปลง” และ “การเลียนแบบแต่ไม่เหมือน” (mimicry) กลายเป็นส่วนหนึ่งของเจ้าของประเทศหรืออ้างถึงให้เห็นประจักษ์ได้

*The transnational dimension of cultural transformation - migration, diaspora, displacement, relocation - makes the process of **cultural translation** a complex form of signification. The natural(ized), unifying discourse of ‘nation’, ‘peoples’, or authentic ‘folk’ tradition, those embedded myths of culture’s particularity, cannot be readily referenced.¹⁷ (เพิ่มการเน้นข้อความ)*

ทัศนะข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดของนักมานุษยวิทยาอย่าง James Clifford¹⁸ ผู้เสนอการตีความ “ตัวตน” กับ “ผู้อื่น” และ “การเดินทาง” (travel) ว่าเป็นวิธีที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมในอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นปรากฏการณ์ที่มีอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ทั้งอำนาจของเจ้าของสถานที่ใหม่และตัวผู้เดินทางเอง (ผู้อพยพ)¹⁹

ในทำนองเดียวกัน นักเขียนอพยพชาวจีน Ha Jin ได้ให้ความเห็นไว้²⁰ เมื่อผู้คนย้ายถิ่นฐาน ตัวบทก็โยกย้ายติดตามมนุษย์ที่ออกเดินทางด้วย ไม่ว่าจะเป็นในรูปของเรื่องราว เช่น วรรณคดี เรื่องเล่า ตำนาน ฯลฯ หรือโครงสร้างตัวบทแบบต่าง ๆ (topos) สิ่งเหล่านี้ติดตามผู้คนไปจากแผ่นดินเกิด และเมื่อย้อนกลับมา ก็นำเรื่องราวและตัวบทใหม่ ๆ กลับมายังแผ่นดินเกิดด้วยเสมอ ความรู้สึกจากพรากและความโหยหาถิ่นฐานเดิม อันเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในหมู่ผู้อพยพ

ล้วนเป็นผลมาจากการเคลื่อนย้าย เป็นความพยายามที่จะกำหนดพรมแดนแห่งตัวตนใหม่เพราะต้องเผชิญกับความแปลกใหม่ ถือเป็นการต่อรอง (negotiation) กับสภาพแวดล้อมรอบตัว ทั้งในเชิงภาษาและวัฒนธรรม²¹ การต่อรองกับสภาพแวดล้อมรอบตัวนี้อาจมองได้ว่าเป็นการกระทำทางการแปลประเภทหนึ่ง (translational acts) งานเขียนของนักเขียนอพยพจึงเสมือนการแปลประสบการณ์ของตน ทั้งในแบบการแปลระหว่างภาษา (interlingual) และการแปลวัฒนธรรม (cultural translation)

ในทัศนะนักวิชาการยุโรป การกระทำทางการแปลนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ผู้อพยพมีความรู้สึกโหยหาบ้านเกิดและความรู้สึกแปลกแยกจากชุมชนใหม่ จึงเกิดการบันทึกประสบการณ์ลงเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่ว่าจะเขียนด้วยภาษาแม่หรือภาษาอื่นใดก็ตาม งานเขียนประเภทนี้ในแง่หนึ่งจึงเป็น “การแปล” โดยนัย เพราะมีสถานะเป็นการถ่ายทอดความคิด การเดินทาง และประสบการณ์ชีวิตข้ามวัฒนธรรม ให้คนอีกภาษาหนึ่งได้รับรู้

3. เรื่องราวชีวิตของผู้อพยพที่ถูกแปล (Migrant experiences translated)

แม้ว่านักวิชาการสายการแปลบางส่วน ได้ให้ความสนใจเรื่อง การแปลกับผู้อพยพย้ายถิ่นแล้วก็จริง แต่ความสนใจนั้นมักเน้นไปยังตัวตนของผู้อพยพ และประสบการณ์เฉพาะบุคคลเป็นสำคัญ Michael Cronin นักวิชาการชาวไอริช ผู้เขียนถึงบทบาทของการแปลในฐานะเครื่องมือการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม กล่าวเน้นย้ำเรื่องความสัมพันธ์ของอัตลักษณ์กับภาษาของคนในสังคมโลก ซึ่งเชื่อมโยงกับการย้ายถิ่นอย่างแยกไม่ออก เพราะการย้ายถิ่นนำมาซึ่งการเผชิญหน้า การทำความเข้าใจ และการพูดคุยระหว่าง “คนอื่น” ใน “วัฒนธรรมอื่น”

การแปลจึงเกิดขึ้นทั้งในเชิงกายภาพ (การเคลื่อนย้าย) และเชิงสัญลักษณ์ (การเปลี่ยนแปลงวิธีพูด เขียน และตีความโลกใบใหม่)²²

ในช่วงเวลาเดียวกัน (ค.ศ. 2006) Loredana Polezzi นักวิชาการชาวอิตาลี ได้เปิดประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการแปล การเดินทาง และการย้ายถิ่นในวารสาร *The Translator* ฉบับพิเศษ ว่าด้วยเรื่องงานเขียนและงานแปลอันเป็นผลมาจากการอพยพของผู้คนและภาษา ไม่ว่าจะเป็นการแปลด้วยตนเอง (self-translation) และการแปลเพื่อผู้อื่น (translation for others) นอกจากนั้นยังย่อนตั้งคำถามว่า นักเขียนเรื่องเล่าการเดินทาง (travel writer) ในฐานะนักแปลเป็นอย่างไร ใ้ผู้ “เลือก” ที่จะเขียน (แปล) สิ่งใดสิ่งหนึ่งในวัฒนธรรมใหม่ให้กับนักอ่านในวัฒนธรรมเดิมของตนได้รู้หรือไม่ กระทั่งสุมเสียงที่จะถูกมองว่าเป็น “ผู้ทรยศ” ต่อวัฒนธรรมอันดั้งเดิมของตน²³ อีก 6 ปีให้หลัง Polezzi มาเน้นย้ำประเด็นเดิมในงานเขียนอีกชิ้น ซึ่งก็ยังคงให้ความสำคัญแก่เฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้อพยพโดยตรง คือ (1) ผู้อพยพในฐานะผู้กระทำการแปล (migrant as agents) หรือวัตถุในการแปล (objects of translation) (2) ผู้อพยพในฐานะศิลปินหรือผู้สร้างสรรค์งานเขียน (migrant as artist) ทั้งการนำผลงานจากแผ่นดินแม่มาแปลและการเขียนงานตนเองขึ้นมาใหม่ โดยใช้ความยากลำบากจากการเดินทางย้ายถิ่นมาเป็นข้อมูล (3) กระบวนการแปลที่เกิดขึ้นภายในตัวตนก่อนถ่ายทอดออกมาเป็นอีกภาษา (self-translation) นอกจากนั้น Polezzi ยังกล่าวโยงไปถึงประเด็นการใช้งานเขียน (งานแปล) ของผู้อพยพให้เป็นเครื่องมือต่อสู้การกดขี่ทางการเมือง เพราะถูกกดดันให้ต้องใช้แต่ภาษาของประเทศที่ตนย้ายเข้าไปอาศัยเท่านั้น²⁴

อย่างไรก็ดี หนังสือเล่มสำคัญล่าสุดที่พูดถึงการแปลกับการอพยพย้ายถิ่นอย่างเต็มรูปแบบ คือ *Translation and Migration* (2017) ของ Moira Inghilleri แม้มิได้พูดถึงเฉพาะยุโรป แต่ก็เป็นงานในเชิงสังคมวิทยาที่เริ่มมองไปยังสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้อพยพอย่างจริงจัง²⁵ หนังสือรวมประเด็นผู้อพยพเล่มนี้กล่าวถึงการแปลทั้งใน

เชิงประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์วรรณนา ภาษาศาสตร์สังคม โดยศึกษาจากรายงานการวิจัยขององค์กรข้ามชาติ พงศาวดาร บทสัมภาษณ์ ป้ายสาธารณะ และสินค้าเชิงวัฒนธรรม แม้หนังสือเล่มนี้จะมีได้เขียนบทวิเคราะห์รวบยอดเพราะเป็นการรวมบทความที่เขียนขึ้นต่างวาระ แต่ผู้อ่านสามารถอนุมานจากใจความสำคัญในแต่ละบทได้ว่า การแปลคือเครื่องมือสำคัญที่สุดที่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้อพยพ ตัวอย่างปัญหาที่ผู้เขียนยกมาอภิปราย เช่น แรงงานของโรงงานต่างชาติ ซึ่งตั้งฐานการผลิตในจีนไม่มีคู่มือปฏิบัติงานที่เป็นภาษาของแรงงาน จนกระทบสวัสดิภาพการทำงาน หรือแรงงานครัวเรือนในคูเวตและเลบานอน มักถูกกีดกันด้านภาษา เพราะนายจ้างใช้แต่เฉพาะภาษาตัวเอง ในการพูดคุย ทำให้การปฏิสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างคนสองระดับเป็นไปได้ยาก²⁶ นอกจากนี้ ยังมีประเด็นภูมิทัศน์ทางภาษา (linguistic landscape) โดยผู้เขียนศึกษาป้ายตามสถานที่สำคัญในชุมชนคนเกาหลีที่สหรัฐอเมริกา²⁷ พบว่าการ “เลือก” ที่จะแปลและการให้ความสำคัญกับภาษาใดภาษาหนึ่งเป็นอันดับแรก คือตัวชี้วัดเชิงอำนาจของภาษาหนึ่งซึ่งอยู่เหนืออีกภาษาหนึ่ง การขาดบริการด้านการแปล จึงเสมือน “การปิดหูปิดตา” และควบคุมผู้อพยพ ทำให้พวกเขาเหล่านั้นไร้ตัวตน

กรณีตัวอย่างที่น่าสนใจที่ผู้เขียนชี้ขึ้น คือเรื่องราวชีวิตผู้อพยพต่างเพศต่างวัยซึ่งประสบความยากลำบากในการใช้ชีวิต อาทิ (1) ชีวิตของเด็กอพยพชาวโมร็อกโกในชนบทประเทศสเปนซึ่งต้อง “แปล” ตนเองให้เข้ากับสังคมแบบสเปน (2) หญิงวัยรุ่นชาวโปรตุเกสที่ต้องปรับตัวในสังคมอนุรักษ์นิยมด้านภาษาและวัฒนธรรมแบบฝรั่งเศส (3) ผู้อพยพชาวลาวยกกับชาวม้งที่แม้จะมีความเป็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เหมือนกันแต่มีอัตลักษณ์ที่ต่างกัน ทว่าต้องร่วมมือกันสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อรับมือกับความรู้สึกต่างชาติต่างภาษา ผู้เขียนเรียกตัวอย่างการปรับตัวในหมู่ผู้อพยพเหล่านี้ว่า “พื้นที่แห่งความคลุมเครือ” (ground of ambiguity)²⁸ เนื่องจากผู้อพยพต้องจัดการกับข้อจำกัดด้าน

ภาษาด้วยตัวเอง ไร้ผู้ช่วยเหลือ และต้องปรับตัวให้เข้ากับค่านิยมในสังคมใหม่ที่ขัดแย้งกับค่านิยมเดิมของตนอย่างสิ้นเชิง

อย่างไรก็ดี นักวิชาการสายการแปลที่เริ่มสนใจเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นหลายคนกลับยังคงยึดโยงอยู่กับการศึกษาตัวบทหนังสือรวมบทความเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นและการแปลภาษาของคนกลุ่มน้อยในสังคมเล่มหนึ่งที่มีชื่อ *Moving texts, Migrating People and Minority Languages* (2017) มีนักวิชาการยุโรปด้านการแปลศึกษาชื่อดังในสาขาอย่าง Michał Borodo กับ Juliane House และด้านภาษาศาสตร์อย่าง Wojciech Wachowski เป็นบรรณาธิการบทความแทบทุกเรื่องยังคงมองประเด็นของการแปลตัวบทเป็นหลัก เช่น Michał Moch ศึกษาการแต่งเพลงของนักดนตรีชิปฮอปที่มักถูกมองว่าเป็นแนวทางของผู้อพยพเชื้อสายแอฟริกันเหนือ โดยยกตัวอย่างของนักดนตรีลูกหลานของผู้อพยพในฝรั่งเศส (MC Solaar) และในอังกฤษ (Shadia Mansour และ Lowkey) ที่ใช้เพลงเพื่อ “แปล” ตัวตนและรากเหง้าของตนเอง แม้เนื้อร้องจะใช้ภาษาของประเทศที่ตนย้ายถิ่นฐานเข้าไปอาศัย แต่เนื้อหาเป็นการสื่อสารกับกลุ่มผู้มีเชื้อสายอพยพและผู้พลัดถิ่นเพื่อให้หลังลิ้มอัตลักษณ์ของตน การใช้เพลงในลักษณะนี้จึงเป็นรูปแบบของการรณรงค์ทางสังคมและการเมืองอีกรูปแบบหนึ่ง²⁹

ในหนังสือเล่มเดียวกัน Tiziana Nannavecchia ศึกษางานวรรณกรรมของนักเขียนชาวอิตาลีเลียนซึ่งอพยพย้ายถิ่นไปยังแคนาดาพบว่า งานเขียนแนวนี้นกลายเป็น “การแสดงทางการแปล” (translational performance) หรือการแปลเนื้อหาและประสบการณ์ของนักเขียนข้ามวัฒนธรรมและภาษา แต่ยังข้ามไม่พ้น ติดอยู่ตรงจุดกึ่งกลาง จนกลายเป็น “ความไม่คุ้นชินที่นี่ แต่คุ้นเคยที่โน่น” (a foreign here and a familiar there)³⁰ (ข้อค้นพบนี้ไม่ต่างกับสิ่งที่ Polezzi ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ก่อนหน้านี้) สิ่งที่พบเห็นอย่างมากในงานเขียนของนักเขียนอพยพคือการปรับภาษาไปมาในงานเขียน (code switching) เสมือนการบอกให้ผู้อ่านระลึกอยู่

เสมอว่า ตนกำลังอ่านงานของ “คนอื่น” หรืออ่านวัฒนธรรมบ้านเกิดของนักเขียนผู้นี้ Nannavecchia มองว่าการเขียนถึง “บ้านเกิด” เป็นความพยายามที่จะแปลประสบการณ์ตัวเองเพื่อแก้ความประดักประเดิดและความกระอักกระอ่วนจากภาวะพันธุ์ผสม (hybridity) เพราะตนต้องเผชิญกับวัฒนธรรมทั้งสองแบบในเวลาเดียวกัน ซ้ำยังเป็นการมองย้อนไปตาม “การเดินทางของการแปล” (translational journey) งานเขียนประเภทนี้จึงกลายเป็นหนทางที่จะทำให้นักเขียนอพยพได้ทำความเข้าใจภาวะครึ่ง ๆ กลาง ๆ ทางวัฒนธรรมและภาษา³¹

Michał Borodo นักวิชาการการแปลศึกษาผู้มีชื่อเสียงจากงานวิจัยด้านการแปลการ์ตูนและวรรณกรรมเยาวชน ก็ให้ความสำคัญกับผลงานแปลของนักเขียนอพยพรวมถึงสำนักพิมพ์เช่นกัน โดยศึกษาชีวิตการทำงานของนักเขียนการ์ตูนและบรรณาธิการสำนักพิมพ์จากยุโรปตะวันออกในฐานะผู้อพยพไปยังสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ (Franciszka Themersons และ Edith Sulkin) บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ชอบชีวิตของวรรณกรรมเยาวชนไปแลนต์ให้เป็นที่รู้จักในชาติตะวันตก ถือได้ว่าเป็น “นักเล่าเรื่องผู้ไม่มีใครมองเห็น” (invisible storytellers) คอยผลักดันให้การแปลวรรณกรรมเยาวชนเป็นที่แพร่หลายมากขึ้น³²

เมื่อมองในภาพรวม งานวิจัยที่ยกมาข้างต้นซึ่งผลิตขึ้นจากนักวิชาการสายแปลศึกษาในช่วงไม่ถึง 5 ปีที่ผ่านมา ล้วนเป็นการศึกษาในเชิงการแปลประสบการณ์ของผู้อพยพ การแปลผลงานเขียนของผู้อพยพ หรือวัฏจักรชีวิตของนักเขียนอพยพ มีเพียง Inghirelli ที่เริ่มอภิปรายปัญหาในเชิงโครงสร้างสังคม การขาดการช่วยเหลือหรือบริการด้านการแปลอย่างแท้จริง

ในการสนทนาทางวิชาการว่าด้วยการแปลเพื่อการอพยพระหว่าง Polezzi และ Inghirelli ที่ตีพิมพ์ล่าสุด มีทัศนะหนึ่งที่น่าสนใจว่า เมื่อนึกถึงการแปล นักวิชาการการแปลศึกษาส่วนใหญ่มักมุ่งไปยังเนื้อหาสาระของงานเขียนหรือบทพูด ตัดบ่วงแนวคิดเรื่องความเชื่อสัตย์

ต่อบทแปล (fidelity) ความเป็นกลางในการแปล (neutrality) หรือ การแปลระหว่างสัญญาณ (inter-semiotic) ที่อาจกระทบต่อการสื่อสาร ในต้นฉบับเท่านั้น โดยมักลืมนึกไปว่า การแปลในอีกด้านอาจเป็นตัวกลาง ในการสื่อสาร (medium of communication) ซึ่งใช้เชื่อมการกระทำ ของมนุษย์ เช่น กิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับการย้ายถิ่น เพราะการแปล ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงของโลกอันโหดร้าย และเป็นความหวัง ของกลุ่มคนที่ขาดโอกาสได้เช่นเดียวกัน³³

การที่นักวิชาการมักหลงติดอยู่เพียงการศึกษาตัวบทไม่ใช่เรื่อง น่าแปลก แต่ทำไมจึงจะขยายความสนใจของนักวิชาการสาย การแปลให้กว้างขึ้น ครอบคลุมบริบทต่าง ๆ มากขึ้น เพราะงานที่พูดถึง ปัญหาและการแปลเพื่อแก้ปัญหาให้แก่ผู้อพยพนั้น มักจะเป็นที่สนใจ กันในหมู่ของนักวิชาการสายสังคมศาสตร์หรือการพัฒนา ระหว่าง ประเทศเป็นส่วนมาก ดังจะนำเสนอในส่วนถัดไป

4. การแปลเพื่อผู้อพยพ (Translating for migrants)

จากสถิติขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (International Organization Migration) ประจำปี 2019 พบว่า ทวีปยุโรปมีผู้อพยพที่ไม่ใช่ชาวยุโรปจำนวนมากกว่า 38 ล้านคน³⁴ ผลประการหนึ่งคือ ปัญหาด้านการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับ ประชาชนประจำถิ่นเพราะใช้ภาษาแม่คนละภาษา ความไม่รู้ภาษา ปลายทางจึงกลายมาเป็นกำแพงอย่างหนึ่งในการกีดกันความเข้าใจ ระหว่างคน เมื่อกล่าวถึงการแปลที่จะช่วยเหลือผู้อพยพผู้มีข้อจำกัด ด้านภาษาในแผ่นดินใหม่ ย่อมหนีไม่พ้นการอธิบายถึงสิทธิทางภาษา อันเป็นหัวใจสำคัญที่สหประชาชาติให้การรับรองในข้อตกลงสากลว่า ด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง (International Covenant on Civil

and Political Rights) มาตรา 27 ที่ว่า

*In those States in which ethnic, religious or linguistic minorities exist, persons belonging to such minorities shall not be denied the right, in community with the other members of their group, to enjoy their own culture, to profess and practise their own religion, or to use their own language.*³⁵

สิทธิในการใช้ภาษาแม่จึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงได้รับ ทว่าแม้จะมีความตกลงระหว่างประเทศมากกว่า 50 ปีแล้ว การสนับสนุนสิทธิทางภาษาก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จตัก โดยเฉพาะในประเด็นของผู้อพยพ นักวิชาการยุโรปมองว่า การเรียนการสอนภาษาแม่ของผู้อพยพในดินแดนเจ้าภาพเป็นเรื่องยาก ยิ่งในสังคมที่มีความเป็นชาตินิยมสูง คนส่วนใหญ่มักมองแรงงานอพยพว่าเป็นเพียงทรัพยากรแรงงานราคาถูก อีกทั้งผู้กำหนดนโยบายในประเทศผู้รับแรงงาน ก็อาจมองว่า แรงงานเหล่านี้จำเป็นต้องหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับประชากรของตน จึงไม่ปรารถนาที่จะสนับสนุนสิทธิทางภาษาแก่กลุ่มคนอพยพ ยิ่งหากสิทธิเหล่านี้ไปเปลี่ยนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศให้เกิดเป็นสถาบันการศึกษาแบบพหุภาษา ก็มักจะถูกคัดค้านจากกลุ่มกระแสหลัก³⁶

ประเด็นสิทธิทางภาษาของผู้อพยพที่ถกเถียงในเชิงวิชาการในยุโรป มักมุ่งไปยังประเด็นภาษาชนกลุ่มน้อยในประเทศ เช่น คนบาสก์ในสเปน หรือคนเบรอตงในฝรั่งเศส และตามลักษณะผู้อพยพ เช่น คนตุรกีในเยอรมนี การถกเถียงดังกล่าวทำให้เกิดการมองสิทธิใน 2 ลักษณะ คือ สิทธิทางภาษาของชนกลุ่มน้อยในรัฐชาตินั้นอยู่แล้ว และสิทธิทางภาษาของตัวผู้อพยพเข้าประเทศ ในแง่นี้ Burch นักวิชาการด้านกฎหมายซึ่งศึกษาผู้อพยพ³⁷ เสนอให้มีการออกกฎหมายหรือกฎบัตร

ในระดับคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง เช่น Committee of Ministers on the Framework Convention on National Minorities และ Committee of Experts on the European Charter for Regional and Minority Languages หรือแม้แต่การดำเนินงานของ European Court of Justice ในการรับรองสิทธิทางภาษาของชนกลุ่มน้อยตามภูมิภาคต่าง ๆ ในยุโรปเป็นอันดับแรก เพราะในที่สุดแล้ว การให้ความสำคัญแก่ชนกลุ่มน้อยดังกล่าว จะผลักดันให้เกิดสิทธิทางภาษาในกลุ่มผู้อพยพตามมา

ตัวอย่างที่เห็นชัดในเรื่องการส่งเสริมภาษาของคนกลุ่มน้อยในประเทศ แต่กลับละทิ้งความสำคัญของผู้อพยพ คือกรณีของแคว้นกาตาลาในสเปน Dalmau, Sardà และ Codó ศึกษาสังคมและสภาพความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้อพยพจากตะวันออกกลางและเอเชียใต้ในแคว้นกาตาลาเนีย โดยเน้นไปที่การให้บริการซึ่งต้องใช้ภาษาเป็นสื่อกลางพบว่า มีการแข่งขันกันทางนโยบายระหว่างรัฐบาลกลางที่ต้องการขยายอำนาจมายังท้องถิ่นกับรัฐบาลท้องถิ่นที่ต้องการใช้ภาษากาตาลันควบคู่ไปกับภาษาอังกฤษหรือฝรั่งเศสซึ่งเป็นภาษาสากล แทนการให้ความสำคัญกับภาษาสเปน (กาสตีล) มากจนเกินไป นโยบายที่ส่งเสริมภาษากาตาลันกลับส่งผลให้เกิดการกีดกันภาษาอื่น ๆ ของกลุ่มผู้อพยพในแคว้นโดยไม่ได้ตั้งใจ ทำให้เกิด “ช่วงชั้นอำนาจของภาษาในสังคม” (sociolinguistic hierarchies) ผลอีกประการคือ ไม่ว่าผู้อพยพจะมีภูมิหลังทางภาษาอย่างไร คนเหล่านี้ต้องพยายามเข้าถึงบริการต่าง ๆ ของรัฐด้วยตนเองก่อน เช่น ระบบการจัดหาที่พักอาศัยหรือระบบโทรคมนาคม โดยผ่านการล่ามและการแปลอย่างไม่เป็นทางการและเป็นเพียงรายครั้ง จึงกลายเป็นว่า สมบัติทางภาษาที่ติดตัวมาแต่บ้านเกิดต้องถูกจำกัดโดยสังคมโดยรวม กระนั้นก็ดี มีการรวมกลุ่มกันเองในหมู่ผู้อพยพ เป็นความพยายามให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยไม่พึ่งภาครัฐ และแก้ปัญหาการเข้าถึงบริการทางสังคม ได้ค่อนข้างดีกว่าการขอความช่วยเหลือโดยตรงจากหน่วยงานตัวแทนรัฐ³⁸

หากจะกล่าวถึงตัวอย่างรัฐบาลที่ส่งเสริมการแปลงเพื่อผู้อพยพอย่างจริงจังประเทศหนึ่งในสหภาพยุโรปคือประเทศไอร์แลนด์ ในช่วง ค.ศ. 2016 ไอร์แลนด์ได้จัดให้มีการสำรวจจำนวนผู้อพยพย้ายถิ่นในประเทศ³⁹ และทำให้เริ่มมีการอภิปรายเรื่องการบูรณาการความแตกต่างอย่างกว้างขวาง ทั้งรัฐบาล นักกำหนดนโยบาย และสาธารณชน ในฐานะที่ผู้อพยพเป็นส่วนหนึ่งของผู้ค้าแรงงานเศรษฐกิจ หน่วยงานที่ชื่อ The Office for the Promotion of Migrant Integration (OPMI) ก่อตั้งขึ้นเพื่อรับผิดชอบดูแลผู้ลี้ภัยทางการเมืองและพัฒนานโยบายเพื่อช่วยเหลือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ โดยพัฒนาโครงการที่เรียกว่า Migrant Integration Strategy (2017-2020) เพื่อช่วยเหลือผู้อพยพให้สามารถใช้บริการสาธารณะต่าง ๆ ในไอร์แลนด์ได้อย่างทั่วถึง

Crosscare Information and Advocacy Services หน่วยงานที่สร้างความเข้าใจอันดีในหมู่ผู้อพยพและคนท้องถิ่นของไอร์แลนด์ เป็นผู้จัดการเรื่องแหล่งที่อยู่อาศัย สวัสดิการสังคม และบริการสาธารณสุขผ่านการใช้ล่าม⁴⁰ ได้ทำการวิจัยในประเด็นการเข้าถึงบริการสาธารณะผ่านล่าม พบว่า แม้รัฐได้จัดตั้ง Department of Employment Affairs and Social Protection (DEASP) คอยทำหน้าที่รับรองสิทธิทางภาษาของผู้อพยพให้เข้าถึงบริการ ตามกรอบการทำงาน Customer Charter and Customer Action Plan จากรัฐบาลไอร์แลนด์แล้วก็ตาม กลับยังพบช่องว่างระหว่างความตระหนักรู้เรื่องการใช้ล่ามและการเข้าถึงการใช้ล่ามอย่างมาก ข้อค้นพบที่สำคัญคือ องค์กรเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือผู้อพยพ ยังไม่ล่วงรู้ถึงโครงการให้ความช่วยเหลือดังกล่าวดีพอ หรือบางองค์กรที่เข้าใจถึงระบบบริการนี้ ก็ยังไม่สามารถเข้าถึงบริการล่ามจากรัฐได้ดีเท่าที่ควร หลายองค์กรจึงต้องจัดหาล่ามเพื่อช่วยเหลือผู้อพยพโดยมีค่าใช้จ่ายที่ต้องรับผิดชอบ คำร้องขอใช้ล่ามจากผู้อพยพก็มีได้ถูกบันทึกไว้กับหน่วยงาน DEASP โดยตรง หรือหากมีการบันทึกก็เป็นเพียงคำร้องเพื่อขอใช้บริการเท่านั้น เช่น การตรวจทางการแพทย์ คำอุทธรณ์เกี่ยวกับการใช้สวัสดิการสังคม

เป็นต้น ซึ่งยังไม่นับเรื่องคุณภาพและการรับรองมาตรฐานของล่ามที่ใช้
งานจริง⁴¹

จากตัวอย่างการทำงานเพื่อผู้อพยพของประเทศในกลุ่ม
สหภาพยุโรปข้างต้น แสดงให้เห็นแนวโน้มการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ
ความช่วยเหลือด้านภาษาแก่ผู้อพยพเพื่อการเข้าถึงบริการสาธารณะ 2
ประเภท คือ (1) การแปลเพื่อบริการสาธารณสุข และ (2) การล่ามใน
ชั้นศาล

4.1 การแปล/ล่ามเพื่อบริการสาธารณสุข (Public health translation/interpreting)

การสื่อสาร การนัดหมาย การรักษา จนถึงการจ่ายยาใน
ศูนย์บริการการแพทย์หนึ่ง ๆ หากผู้ป่วยที่มาจากการย้ายถิ่นไม่รู้ภาษา
เจ้าของประเทศย่อมเสี่ยงต่อการวินิจฉัยผิดพลาด มีค่าใช้จ่ายมากขึ้น
ภายหลังอันเกิดจากการวินิจฉัยผิดพลาดนั้น หรือต้องอยู่ในห้องฉุกเฉิน
นานเกินกว่าความจำเป็น⁴² ในงานวิจัยของ Harris และ Palmer ที่ศึกษา
ผู้อพยพในอังกฤษ ต่างระบุตรงกันถึงปัญหาของผู้อพยพ ว่าไม่สามารถ
แสดงความรู้สึกรู้จักเจ็บป่วยโดยใช้ภาษาอังกฤษได้ เมื่อสำรวจการใช้ล่าม
ของหญิงตั้งครรภ์ผู้ลี้ภัยโซมาเลียหลายคน ก็พบว่าล่ามไม่สามารถใช้
ศัพท์ทางการแพทย์ได้แต่อย่างใด⁴³ นอกจากนั้น Jaeger et al. ได้ทำ
การวิจัยในกลุ่มบุคลากรทางการแพทย์ในสวิตเซอร์แลนด์ พบว่า
ร้อยละ 90.8 จาก 628 คนของผู้ให้บริการทางการแพทย์ ไม่สามารถดูแล
ผู้อพยพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพบปัญหาข้อจำกัดทางภาษา ผู้ป่วย
มักสื่อสารด้วยการใช้ภาษากาย หรือนำเพื่อนและคนในครอบครัวมา
ช่วยเหลือ ซึ่งส่วนมากก็ไม่อาจแปลจนเข้าใจทั้งหมด⁴⁴

การใช้ล่ามสำหรับแรงงานอพยพเพื่ออำนวยความสะดวกทั้ง
ผู้ป่วยและเจ้าหน้าที่การแพทย์ มักจะติดขัดด้วยภารกิจประจำของ
หน่วยงาน (organisational routines) ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ไม่สามารถ
ให้ล่ามเข้ามาช่วยเหลือผู้ป่วยและเจ้าหน้าที่ได้ทันทั่วทั้งที่ การเพิ่มปริมาณ
การใช้ล่ามแทรกเข้าไปในภารกิจประจำจนเป็นวิธีหลักของหน่วยงาน

แพทย์ จึงเป็นการส่งเสริมให้ผู้ป่วยได้รับสิทธิและช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ให้ปฏิบัติงานตามภารกิจได้อย่างครบถ้วน⁴⁵ ยกตัวอย่างการให้ความสำคัญแก่การเข้าถึงล่ามที่เด่นชัดคือประเทศสวีเดน โดยมีการตรากฎหมายว่าด้วยการจัดการ (Management Act (SFS 1986:223)) ไว้อย่างชัดเจน ผู้ใดก็ตามที่ต้องการติดต่อกับหน่วยงานสาธารณะแต่ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาสวีดิช มีสิทธิขอใช้ล่ามเพื่อการสื่อสาร⁴⁶ เช่นเดียวกับกรณีของ Crosscare ในไอร์แลนด์ที่ได้แสดงไว้ข้างต้น แม้การดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกำหนดอาจจะยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าใดนัก แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความตระหนักรู้ของภาครัฐ ในการส่งเสริมงานบริการดังกล่าวตามหลักสิทธิมนุษยชน

4.2 การล่ามในชั้นศาล (Courtroom interpreting)

ปัญหาทางภาษาอีกอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของผู้อพยพ คือ การรับรู้ข้อกำหนดและกระบวนการยุติธรรม ความไม่รู้ภาษาเป็นข้อจำกัดในการดำเนินการทางศาลทุกขั้นตอน ความกำกวมและการเข้าใจไม่ตรงกันของเนื้อความอาจเกิดการตัดสินใจผิดพลาด กระบวนการยุติธรรมอาจกลายเป็นความไม่ยุติธรรมอย่างไม่ตั้งใจ หน่วยงาน The European Convention of Human Rights (ECHR) ระบุถึงปัญหาความไม่รู้ภาษาของผู้เข้าร่วมกระบวนการในศาลไว้หลายกรณี เช่น กรณีของ Amer ผู้พูดภาษาอาหรับ แต่ไม่มีล่ามดูแลในสถานีตำรวจ ในตุรกี (Amer v. Turkey, 2009, no. 25720/02) หรือชายชาวเช็ก ผู้ถูกดำเนินคดีในอิตาลีและได้รับการแจ้งกระบวนการพิจารณาคดีเป็นภาษาอิตาลี เขาขอคำแปลเป็นภาษาเช็ก แต่กลับถูกปฏิเสธ (Brozicek v. Italy, 1989, no. 10964/84) ชาวฮังการีในเบลเยียมร้องเรียนว่า หมายเรียกจากตำรวจไม่มีบทแปลเป็นภาษาตนเข้าใจ แต่ข้อร้องเรียนกลับถูกปฏิเสธ (Horvath v. Belgium (decision), 2012, no. 6224/07)⁴⁷ กรณีข้างต้นแสดงให้เห็นข้อจำกัดเกี่ยวกับการติดต่อกับศาล เพราะจะต้องใช้ภาษาราชการหรือภาษาตามแต่ในชั้นศาลนั้น ๆ กำหนด

อีกหนึ่งตัวอย่างจากบทความชิ้นสำคัญของ Jan Blommaert ซึ่งสะท้อนปัญหาเกี่ยวกับผู้มีอำนาจซึ่งไม่ให้ความสำคัญกับภาษาของผู้อพยพ โดยยกตัวอย่างปัญหาการระบุสัญชาติของผู้ลี้ภัยจากแอฟริกา รายหนึ่งในสหราชอาณาจักร⁴⁸ รัฐบาลอังกฤษมองว่าผู้ลี้ภัยรายนี้แม้จะมีทักษะทางภาษาหลากหลาย (multilingual repertoire) แต่ก็ “กระต่อนกระแท่น” (truncated) ทุกภาษา ซึ่งต้องอาศัยล่ามในทุกกระบวนการสืบสัญชาติเบื้องต้น เพราะไม่อาจสืบได้แน่ชัดจากการใช้ภาษาได้ว่า เป็นกลุ่มคนจากที่ใดกันแน่ระหว่างวันดา คินยาร์วันดา หรือรูนยันโคเล กรณีนี้สะท้อนความเข้าใจที่จำกัดของผู้บริหาร โดยเฉพาะเรื่องความหลากหลายทางภาษาในดินแดนอื่น และการจัดการกับผู้อพยพในประเทศตน ไปจนถึงปัญหาการใช้ล่ามในศาล

การใช้ล่ามจึงมีความจำเป็นเพื่อช่วยทำความเข้าใจให้ตรงกัน ช่วยสื่อสารในห้องพิจารณาคดีให้มีประสิทธิภาพและยุติธรรม⁴⁹ ดังจะเห็นได้จากการให้ความช่วยเหลือด้านภาษานั้นได้ถูกระบุอยู่ในสิทธิมาตรา 6 ของ The European Convention of Human Rights (ECHR) ที่ว่า

In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law [...]

*Everyone charged with a criminal offence has the minimum rights [...] (e) to have the free assistance of an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court.*⁵⁰

นักวิชาการให้คำจำกัดความ “การล่ามในชั้นศาล” (court interpreting) ว่าเป็นการแปลในชั้นศาลและการแปลทางกฎหมายทุกประเภท ล่ามของศาลจะต้องมีความเชี่ยวชาญในคำศัพท์ทางกฎหมาย ทำให้การสื่อสารระหว่างผู้พูดภาษาต่าง ๆ เป็นไปได้⁵¹ ล่ามในศาลมักต้องได้รับการฝึกอบรมและสอบล่ามทางกฎหมาย หรือมีประสบการณ์จากการเป็นล่ามมาก่อน โดยจะได้รับใบประกาศนียบัตรหรือใบอนุญาตของรัฐเพื่อเป็นล่ามที่ได้มาตรฐาน เช่น ในออสเตรียผู้ที่ผ่านมาตรฐานล่ามต้องมีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 5 ปี หรือมีการศึกษาระดับปริญญาด้านการแปลและมีประสบการณ์อีก 2 ปี จึงจะสามารถขอใบประกอบวิชาชีพล่ามในศาลจาก Austrian Association of Certified Court Interpreters⁵² ส่วนโปแลนด์ ล่ามต้องผ่านการสอบวัดความรู้และจบปริญญาโทด้านการแปล โดยการสอบจะต้องเป็นการทำข้อเขียนและการสอบปากเปล่า⁵³

5. การแปล/ล่ามเพื่อบริการสาธารณะ (Public Service Translation/Interpreting)

นักวิชาการการแปลศึกษาไม่มากนักให้ความสนใจประเด็นการแปลเพื่อผู้อพยพหรือชนกลุ่มน้อยในสังคมที่มีได้ใช้ภาษาประจำชาติส่วนใหญ่เริ่มจากแนวคิดการแปลเพื่อชุมชน (community translation/interpreting) หรือการแปลตัวบทประเภทให้ข้อมูล (informative texts) เพื่อให้คนที่ไม่สามารถอ่านภาษาของตัวบทได้เข้าใจเนื้อหาในระดับเดียวกับเจ้าของภาษา⁵⁴ แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับการให้บริการด้านภาษาแก่กลุ่มผู้อพยพและผู้ลี้ภัยในประเทศหลายประเทศ ไม่ว่าจะเป็นออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะยุโรป เช่น สหราชอาณาจักร สวีเดน และสเปน ซึ่งมีอัตราของการเข้ามาของผู้อพยพเพื่อแสวงหาชีวิตใหม่ค่อนข้างสูง ในประเทศที่เห็นความสำคัญของความเท่าเทียม มักให้สิทธิการเข้าถึงบริการสาธารณะอย่างถ้วนหน้า การแปลจะทำให้คนที่

ใช้ภาษาอื่นสามารถเข้าถึงข้อมูลพื้นฐานทั้งด้านกฎหมาย สุขภาพ การศึกษา ฯลฯ ได้อย่างถ่องแท้ ส่วนการล่ามจะช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารเพื่อขอใช้บริการข้างต้นอย่างทันท่วงที สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้โยกย้ายถิ่นหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับสังคมได้อย่างง่ายขึ้น⁵⁵

การให้บริการการแปล/ล่ามนั้นแตกต่างกันไปตามแต่ละประเทศ ออสเตรียเป็นประเทศแรก ๆ ที่ให้บริการแปล/ล่าม โดยมีการจัดฝึกอบรมและรับรองคุณภาพของการแปลจนเป็นที่ยอมรับ มีระบบการรับรองนักแปล/ล่ามตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 ที่เรียกว่า National Authority for Accreditation of Translators and Interpreter (NAATI)⁵⁶ ซึ่งเป็นองค์การจัดมาตรฐานการแปล/ล่าม ผ่านการทดสอบ และประเมินคุณภาพการแปล/ล่าม

สเปนเป็นอีกหนึ่งประเทศที่ให้การรับรองคุณภาพนักแปล/ล่าม มีการจัดโปรแกรมฝึกอบรม การแปลเพื่อบริการสาธารณะส่วนมากเกิดขึ้นผ่านอาสาสมัคร หรือเจ้าหน้าที่ที่สามารถพูดได้มากกว่าหนึ่งภาษา สถาบันท้องถิ่นที่มีผู้อพยพจำนวนมากมักเปิดรับเจ้าหน้าที่ที่สามารถสื่อสารได้สองภาษาแทนการจัดอบรมอย่างจริงจัง เจ้าหน้าที่เหล่านี้ต้องทำงานทั้งธุรการ ประสานงานระหว่างคนหลายภาษา⁵⁷ องค์กรที่ สเปนนับว่าดีมีตัวเลือกเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรหลายแห่งคอยให้บริการ องค์กรเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงแรงงาน และการอพยพ โดยช่วยจัดหาล่ามให้แก่ผู้อพยพและผู้ลี้ภัย รวมถึงการบริการการแปลเพื่อบริการสาธารณะในแขนงที่หลากหลาย เช่น Asociación Comisión Católica Española de Migración (ACCEM) หรือ Comisión Española de Ayuda al Refugiado (CEAR) เป็นต้น⁵⁸

ในสหราชอาณาจักร มีสำนักทะเบียนแห่งชาติเป็นหน่วยงานรวบรวมล่ามและนักแปลเพื่อบริการสาธารณะไว้อย่างเป็นระบบ National Register of Public Service Interpreters (NRPSI) ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ทำหน้าที่ขึ้นทะเบียนล่ามและฝึกอบรมล่าม

เพื่อให้บริการผู้ที่ต้องการล่ามช่วยแปล⁵⁹ ในส่วนของการฝึกอบรม มีมหาวิทยาลัยชั้นนำและองค์กรเอกชนหลายแห่งที่เปิดสอนและฝึกอบรมล่ามเพื่อบริการสาธารณะโดยเฉพาะ เช่น มหาวิทยาลัยลีดส์⁶⁰ มหาวิทยาลัยคาร์ดิฟฟ์⁶¹ เป็นต้น ทว่าการฝึกอบรมการแปลและล่ามเฉพาะทางเช่นนี้ หากเป็นหน่วยงานกึ่งสถาบันการศึกษา เช่น Chartered Institute of Linguists⁶² หรือ International School of Linguists⁶³ มักเป็นการจัดการศึกษาระดับประกาศนียบัตร มีใช้หลักสูตรปริญญาซึ่งเน้นเรื่องทฤษฎีและการปฏิบัติในวงกว้าง

ในระดับคณะกรรมการยุโรป (European Commission) มีการจัดตั้งหน่วยงานที่ชื่อ Knowledge Centre ทำหน้าที่ในการจัดหา นักแปล/ล่ามในการประชุมต่าง ๆ ของสหภาพยุโรป โดยมีความร่วมมือกับสถานศึกษาชั้นนำในยุโรป เช่น Universitat Autònoma de Barcelona ของสเปน เพื่อร่วมมือกันพัฒนากรอบการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างวิดีโอให้ความรู้และการฝึกอบรมในหลายระดับ⁶⁴

จากตัวอย่างด้านการแปล/ล่ามเพื่อบริการสาธารณะในข้างต้น จะเห็นได้ว่า แม้จะมีความพยายามก่อตั้งหลักสูตรการฝึกอบรมสำหรับการแปล/ล่ามอยู่บ้างก็ตาม นักวิชาการชั้นนำในยุโรปที่สนใจด้านการแปลเพื่อบริการสาธารณะกับฝ่ายฝึกปฏิบัติหรือนักวิชาการสายสังคมศาสตร์ยังรวมตัวกันได้ไม่ตึงนัก กล่าวคือ นักวิชาการสายการแปลพยายามอธิบายเหตุการณ์ว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้างในบริบทของตัวผู้ขอพหุพ แต่ นักวิชาการอีกสายหนึ่งมักลงมือวิจัยไปที่ปัญหาและหาวิธีแก้ไข ผลของงานวิจัยแม้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาในเชิงมนุษยธรรมแก่ผู้ขอพหุพ แต่ก็ยังขาดการสนับสนุนด้านเครือข่ายผู้สอนการแปล/ล่าม

6. การศึกษาเกี่ยวกับการแปลกับการอพยพย้ายถิ่นในไทย (Studies on translation and migration in Thailand)

ไทยเป็นประเทศหนึ่งที่รับเอาแรงงานต่างชาติมาทำงานเป็นจำนวนมาก สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน เผยข้อมูลสถานการณ์ในสถิติคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือทั่วประเทศ ประจำเดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 ว่า แรงงานอพยพที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาทำงานในประเทศไทยอย่างถูกกฎหมายมีจำนวนทั้งสิ้น 2,120,546 คน (ประกอบด้วยชาวเมียนมา ลาว และกัมพูชา)⁶⁵ ผู้อพยพที่มีจำนวนมากดังกล่าวนี้ย่อมส่งผลต่อการเข้าถึงบริการสาธารณะพื้นฐานอย่างเลียงมิได้

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีลักษณะคล้ายกับการศึกษาในยุโรป นักวิชาการด้านการแปลศึกษายังยึดโยงอยู่แต่เพียงการศึกษาตัวบท (และโดยมากเป็นตัวบทวรรณกรรม) ส่วนการศึกษาเพื่อช่วยเหลือผู้อพยพยังกระจุกตัวอยู่แต่ในงานของนักวิชาการสายสังคมศาสตร์ (เช่น ปัญหาการบริหารแรงงานเมียนมาของผู้ประกอบการสมรรถนะทางวัฒนธรรมของพยาบาลวิชาชีพ การพัฒนาทุนมนุษย์โดยเฉพาะล่ามให้กับแรงงานข้ามชาติ การจัดบริการสุขภาพที่เหมาะสมแก่แรงงานข้ามชาติ การเข้าถึงบริการสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ เป็นต้น)⁶⁶ โดยมากจะพูดถึงปัญหาอันเกิดจากการไม่รู้ภาษาไทย แต่ยังไม่มี การเจาะลึกไปถึงรายละเอียดการให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรม เช่น การฝึกอบรมนักแปล/ล่ามเฉพาะทางอย่างเข้มข้น การจัดทำหลักสูตรแปล/ล่ามเฉพาะทาง ในทำนองเดียวกับงานวิจัยในหมู่นักวิชาการยุโรป

ในระดับประเทศ มีความพยายามที่จะจัดทำนโยบายภาษาแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2553 แต่ยังไม่มีการให้ความสำคัญกับภาษาถิ่นอื่น ๆ เท่าที่ควร ในประเด็นนี้ Premsrirat และ Person ตั้งข้อสังเกตถึงร่างนโยบายภาษาแห่งชาติว่า มีความพยายามผลักดันให้การเรียนรู้ภาษา

แม้ได้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ของเยาวชน โดยให้บรรจุไว้ในแบบเรียนต่าง ๆ เพื่อรองรับสิทธิในการใช้ภาษาแม่ของปัจเจกบุคคลที่พึงมีผลของความพยายามดังกล่าวช่วยผลักดันให้มีร่างนโยบายภาษาแห่งชาติข้างต้น⁶⁷ อย่างไรก็ตามร่างฉบับดังกล่าวเอ่ยถึงประเด็นที่นักวิชาการทั้งสองเสนอไว้เพียงน้อยนิด ยิ่งการแปลเพื่อผู้อพยพยังไม่มีการเอ่ยถึง

หลายปีต่อมา แม้จะมีการจัดทำร่างแผนยุทธศาสตร์ตามนโยบายภาษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2561-2564) อีกวาระหนึ่ง ทว่า ภาษาอื่น ๆ ที่คนไทยใช้แต่มิใช่ไทยมาตรฐานก็ยังไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควร ข้ำการแปลเพื่อแรงงานอพยพก็ถูกระบุไว้เพียงผิวเผิน ร่างแผนยุทธศาสตร์ได้กล่าวถึงภาษาสำหรับ “คนต่างด้าว” ที่เข้ามาทำงานทำในไทยไว้เพียงว่า “ควรส่งเสริมให้แรงงานได้เรียนรู้ภาษาไทยเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานและพัฒนาศักยภาพในการทำงานด้วย”⁶⁸ การส่งเสริมในรูปแบบนี้ดูคล้ายจะขัดกับเจตนารมณ์ขององค์การสหประชาชาติ เรื่องสิทธิทางการใช้ภาษาแม่ของตนเพื่อเข้าถึงบริการพื้นฐานที่กล่าวไว้ข้างต้นอย่างเห็นได้ชัด

กระนั้นก็ดี มีความพยายามพูดถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านภาษาดังกล่าวในเชิงการแปลศึกษา โดย Chittiphalangsri และ Techawongstien มองว่า การกดทับภาษาที่หลากหลายของคนกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศไทย เกิดขึ้นเพราะความเป็นศูนย์กลางของภาษาไทยมาตรฐานซึ่งถูกสนับสนุนโดยรัฐไทย จนทำให้ความสำคัญของภาษาถิ่นหายไป การแปลระหว่างภาษาถิ่นและภาษากลางอันเป็นปกติวิสัยในไทยก็พลอยเลือนหายไปด้วย⁶⁹ เมื่อมองในแง่นี้ จึงไม่น่าแปลกใจว่า ภาษาของผู้อพยพที่เข้ามาทำงานหรือพำนักในประเทศไทยจะถูกละเลยจากรัฐไทย เพราะแม้กระทั่งความหลากหลายทางภาษาของคนที่อยู่ในรัฐชาติเดียวกันก็ยังคงถูกกดทับ จึงเป็นเหตุชวนให้คิดได้ว่า ความสำคัญของภาษาอื่น ๆ ที่ไม่ส่งผลดีในเชิงเศรษฐกิจ (เหมือนดังภาษา อังกฤษ จีน หรือญี่ปุ่น) อาจเลือนหายไปจากสายตาของผู้กำหนดนโยบายระดับชาติ การสนับสนุนจากรัฐในแง่การแปลก็เป็นเช่นเดียวกับงานวิชาการ

ด้านการแปลในไทย ซึ่งเน้นไปที่การแปลตัวบท โดยเฉพาะตัวบทวรรณกรรมไทยเป็นภาษาสากล⁷⁰

ยิ่งเมื่อเอ่ยถึงการแปลหรือล่ามเพื่อบริการสาธารณะแก่ผู้อพยพในไทยยิ่งพบไม่มาก มีเพียงการแปล/ล่ามในหมู่นักลงทุน⁷¹ ซึ่งมีได้เอ่ยถึงหรือมีข้อเสนอแนะในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคมเช่นผู้อพยพ หรือการสื่อสารระหว่างพยาบาลกับแรงงานข้ามชาติที่ยังต้องอาศัยล่ามเป็นตัวกลาง หรือปัจจัยของล่ามชุมชนในภาคธุรกิจและบริการท่องเที่ยว⁷² แต่ยังไม่พบว่ามีการศึกษาวิจัยเพื่อจัดฝึกอบรมให้แก่ นักแปล/ล่ามเฉพาะทาง ต่างจากหลายประเทศในยุโรปที่ได้พัฒนารุดหน้าไปไกลกว่า⁷³ ในประเทศไทยไม่มีองค์กรใดที่เป็นเจ้าภาพในการพัฒนาการแปล/ล่ามเพื่อบริการสาธารณะ หรือประสานงานเพื่อการฝึกอบรมกับสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงอย่างชัดเจน มีหน่วยงานรัฐเพียงไม่กี่หน่วยงานที่จัดให้มีการฝึกอบรมล่ามเพื่อรับผิดชอบงานภายในของตนเอง เพราะมีเนื้องานที่เกี่ยวข้องกับการแปล/ล่ามโดยตรง เช่น โครงการอบรมล่ามอาสาประจำศาลของสำนักงานการต่างประเทศ สำนักงานศาลยุติธรรม⁷⁴ เป็นต้น หรือหากเป็นการริเริ่มมาจากหน่วยงานเอกชนก็มักเป็นการไปเพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจ เช่น การแปลสำหรับแรงงานย้ายถิ่นตามธนาคารพาณิชย์ที่มีสาขาอยู่ใกล้กับชุมชนผู้อพยพ⁷⁵ หรือโรงพยาบาลที่พยายามสร้างเครือข่ายนักแปล/ล่ามรับจ้างสำหรับผู้ป่วยต่างชาติเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว⁷⁶ แต่ในกลุ่มศูนย์บริการเหล่านี้ บางแห่งมิได้เฉพาะเจาะจงไปยังผู้อพยพแต่อย่างใด

7. บทสรุป

บทความชิ้นนี้ได้เสนอว่า นักวิชาการด้านการแปลศึกษาในยุโรปมีความตื่นตัวเรื่องการศึกษาการแปลกับการอพยพย้ายถิ่นมากกว่าภูมิภาคอื่น เพราะมีภาษาหลากหลายอันเนื่องมาจากมีผู้อพยพย้ายถิ่นไปแสวงหาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเป็นจำนวนมาก ทว่าก็ยังคงเป็นการศึกษาที่

จำกัดวงอยู่แค่เรื่องตัวตนและงานเขียนของผู้อพยพ การแปลเพื่อผู้อพยพกลับไปกระจุกตัวอยู่ในงานวิจัยเฉพาะทางอื่น ๆ เช่น สาธารณสุข และการศาล ยังไม่มีการบูรณาการศาสตร์เท่าที่ควร นักวิชาการสายการแปลจึงควรหันมาให้ความสนใจด้านการแปล/ล่ามเพื่อผู้อพยพอย่างจริงจัง โดยเจาะลึกไปยังการอำนวยความสะดวกและศึกษาหนทางช่วยเหลือให้คนเหล่านี้ได้เข้าถึงบริการต่าง ๆ ด้วยภาษาแม่ที่ตนเข้าใจ ทั้งนี้อาจเป็นการผนึกกำลังกับนักวิชาการสายสังคมศาสตร์ในการลงพื้นที่ปฏิบัติและหาข้อมูลจริง จึงจะสร้างผลดีในวงกว้างและก่อให้เกิด “หัวใจของการแปลศึกษาสู่การอพยพย้ายถิ่น” ที่หนักแน่นและยั่งยืน

กรณีของไทยก็คล้ายคลึงกัน การศึกษาการแปลในไทยในระดับปริญญาบัณฑิต ยังคงเน้นหนักที่แนวคิดทฤษฎีดั้งเดิมซึ่งเน้นการฝึกปฏิบัติ ยังมีได้ขยายไปยัง “การแปลศึกษาวรรณา” เท่าใดนัก และยิ่งน้อยลงจนแทบมองไม่เห็น เมื่อเจาะลึกลงไปในประเด็นที่เกี่ยวกับการแปลเพื่อบริการสาธารณะในหมู่แรงงานอพยพซึ่งเข้ามาหางานทำในไทย การศึกษาการแปลด้านนี้จึงสมควรถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาและส่งเสริมให้เกิดการศึกษาในวงกว้าง ทั้งการบริการด้านการแปล หรือ แม้แต่การศึกษาการแปลตัวตนของผู้อพยพ ซึ่งนักวิชาการยุโรปได้ศึกษารุดหน้าไปไกลแล้ว

NOTES

- 1 ผู้เขียนใช้คำว่า “ยุโรป” ในเชิงภูมิศาสตร์ แม้ว่าจะมีการโต้เถียงกันในวงวิชาการว่า “อังกฤษ” เป็นส่วนหนึ่งของยุโรปหรือไม่
- 2 Jeremy Munday, *Introducing translation studies: Theories and applications* (Routledge, 2016), 7-9.
- 3 Gideon Toury, *Descriptive Translation Studies – and beyond* (John Benjamins, 1995); Itamar Even-Zohar, “The position of translated literature within the literary polysystem,” in *The Translation Studies Reader*, Lawrence Venuti, ed. (Routledge, 2004), 199–204.
- 4 Roman Jakobson, “On linguistic aspects of translation,” in *The Translation Studies Reader*, Lawrence Venuti, ed. (Routledge, 2004), 138–43.
- 5 Theo Hermans, ed., *The manipulation of literature: Studies in literary translation* (Croom Helm, 1985).
- 6 Susan Bassnett and André Lefevere, eds., *Translation, history and culture* (Pinter, 1990).
- 7 Mary Snell-Hornby, *The turns of translation studies: New paradigms or shifting viewpoints?* (John Benjamins, 2006), 164.
- 8 Lawrence Venuti, *The translator’s invisibility: A history of translation* (Routledge, 2008).
- 9 Maria Tymoczko and Edwin Gentzler, eds., *Translation and power* (University of Massachusetts Press, 2002).

- 10 Michael Cronin, *Translation and globalization* (Routledge, 2003).
- 11 Eva Hung and Judy Wakabayashi, eds., *Asian translation traditions* (St Jerome, 2005).
- 12 Jeremy Munday, *Evaluation in translation: Critical points of translator decision-making* (Routledge, 2012).
- 13 Doris Bachmann-Medick, "Introduction: The translational turn," *Translation Studies* Vol. 2, No. 1 (2009): 2-16, DOI: 10.1080/14781700802496118
- 14 Koraya Techawongstien, "The sociological Turn of Translation Studies: Concepts and applications," in *Language and intercultural communication: Theories and Applications*, Singhanat Nomnian, ed. (Printery, 2020), 220-252. (In Thai)
- 15 Nikos Papastergiadis, *The turbulence of migration: globalization, deterritorialization and hybridity* (Polity, 2000).
- 16 Homi K. Bhabha, *The location of culture*. 2nd Edition. (Routledge, 2004).
- 17 Ibid, 247.
- 18 James Clifford, *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century* (Harvard University Press, 1997), 17-46.
- 19 Ibid, 182.

- 20 Ha Jin, *The writer as migrant* (University of Chicago Press, 2008).
- 21 Trinh T. Minh-ha, “Other than myself/my other self,” in *Travellers’ tales: Narratives of home and displacement*, Jon Bird, Barry Curtis, Melinda Mash, Tim Putnam, George Robertson, Lisa Tickner, eds. (Routledge, 1994), 9–26, <https://doi.org/10.4324/9780203978986>
- 22 Michael Cronin, *Translation and identity* (Routledge, 2006), 45.
- 23 Loredana Polezzi, “Translation, travel, migration,” *The Translator* Vol. 12, No. 2 (2006): 169-188, DOI: 10.1080/13556509.2006.10799214
- 24 Loredana Polezzi, “Translation and migration,” *Translation Studies* Vol. 5, No. 3 (2012): 345-356, DOI: 10.1080/14781700.2012.701943
- 25 Moira Inghilleri, *Translation and migration* (Routledge, 2017).
- 26 Ibid, 85-92.
- 27 Ibid, 156-164.
- 28 Ibid, 204.
- 29 Michał Moch, “Language, migration and globalization: French hip-hop versus Arabic diaspora hip-hop,” in *Moving texts, migrating people and minority languages*, Michał Borodo, Juliane House and Wojciech Wachowski, eds. (Springer, 2017), 41-54.

- 30 Tiziana Nannavecchia, “Retying the bonds: translation and reconciliation with the motherland/tongue in Italian-Canadian literature,” in *Moving texts, migrating people and minority languages*, Michał Borodo, Juliane House and Wojciech Wachowski, eds. (Springer, 2017), 79-94.
- 31 Ibid, 92.
- 32 Michał Borodo, “Translation and migration: children’s literature authors, translators and publishers on the move,” in *Moving texts, migrating people and minority languages*, Michał Borodo, Juliane House and Wojciech Wachowski, eds. (Springer, 2017), 152-165.
- 33 Moira Inghilleri and Loredana Pelozzi, “A Conversation about translation and Migration,” *The Journal of Intercultural Mediation and Communication* Vol. 13, (2020): 24-43. https://www.cultusjournal.com/files/Archives/Inghilleri_Polezzi.pdf
- 34 “World Migration Report 2020,” *International Organization for Migration*, https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/wmr_2020.pdf (accessed on August 20, 2020).
- 35 “International Covenant on Civil and Political Rights,” *The Office of the High Commissioner for Human Rights*, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> (accessed on October 15, 2020).

- 36 Britta Schneider, *Linguistic human rights and migrant languages: a comparative analysis of migrant language education in Great Britain and Germany* (Peter Lang, 2005), 21 – 22.
- 37 Stella Jane Burch, “Regional minorities, immigrants, and migrants: the reframing of minority language rights in Europe,” (Student Scholarship Papers, Yale Law School), https://digitalcommons.law.yale.edu/student_papers/79 (accessed on October 15, 2020)
- 38 Maria Sabaté-Dalmau, Maria Rosa Garrido and Eva Codó, “Language-mediated services for migrants,” in *The Routledge Handbook of Migration and Language*, S. Canagarajah, ed. (Routledge, 2017), 558-576.
- 39 “Census 2016 Profile 7 - Migration and Diversity,” <https://www.cso.ie/en/csolatestnews/press-pages/2017/census2016profile7-migrationanddiversity> (accessed on October 15, 2020).
- 40 “Do you speak English?: A study on access to interpreter services in public social welfare offices in Ireland,” *Crosscare Information and Advocacy Services*, December 12, 2018, <https://www.migrantproject.ie/2018/12/12/do-you-speak-english> (accessed on October 15, 2020).
- 41 Ibid., 50.
- 42 Antonio Ventriglio, Ross J. Baldessarini, Salvatore Iuso, Antonella La Torre, Antonio D’Onghia, Michela La

- Salandra, Maristella Mazza and Antonello Bellomo, “Language proficiency among hospitalized immigrant in psychiatric patients in Italy,” *International Journal of Social Psychiatry* Vol. 60, No. 3 (2014): 299-303;
- Dorian Ramirez, Kirsten G. Engel, and Tricia S. Tang, “Language interpreter utilization in the emergency department setting: a clinical review,” *Journal of health care for the poor and underserved* Vol. 19, No. 2 (2008): 352-362.
- 43 Jennifer Harris, “‘All doors are closed to us’: A social model analysis of the experiences of disabled refugees and asylum seekers in Britain,” *Disability & Society* Vol. 18, No. 4 (2003): 395–410; David Palmer, “Imperfect prescription: Mental health perceptions, experiences and challenges faced by the Somali community in the London borough of Camden and service responses to them,” *Primary Care Mental Health* Vol. 4, No. 1 (2006): 45–56.
- 44 Fabienne N. Jaeger, Nicole Pellaud, Bénédicte Laville and Pierre Klauser, “The migration-related language barrier and professional interpreter use in primary health care in Switzerland,” *BMC Health Services Research* Vol. 19, No. 1 (2019), DOI:10.1186/s12913-019-4164-4
- 45 Christina Lundin, Emina Hadziabdic and Katarina Hjelm, “Language interpretation conditions and boundaries in multilingual and multicultural emergency health-

- care,” *BMC Int Health Hum Rights* Vol. 18, No.1 (2018), <https://doi.org/10.1186/s12914-018-0157-3>
- 46 Emina Hadziabdic and Katarina Hjelm, “Register-based study concerning the problematic situation of using interpreting service in a region in Sweden,” *BMC Health Services Research* Vol. 19, No.1 (2019), <https://doi.org/10.1186/s12913-019-4619-7>
- 47 James Brannan, The Case law of the European Court of Human Rights on language assistance in criminal proceedings, *eulita*, https://eulita.eu/wp-content/uploads/files/ECHR%20Language_assistance_case-law_summaries.pdf (accessed on October 15, 2020)
- 48 Jan Blommaert, “Language, asylum, and the national order,” *Current Anthropology* Vol. 50, No. 4 (2009): 415-441. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/600131>
- 49 Karolina Nartowska, “The role of the court interpreter: a powerless or powerful participant in criminal proceedings?,” *Interpreters Newsletter* Vol. 20, No. 20 (2015): 9-32; Martina Bajčić and Katja Dobrić Basanež, *Towards the Professionalization of Legal Translators and Court Interpreters in the EU* (Cambridge Scholars Publishing, 2016), 2-3.
- 50 “Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms,” *The European Convention of Human Rights*, <https://www.echr.coe.int/docu->

ments/convention_eng.pdf (accessed on October 15, 2020).

- 51 Ludmila Stern, “Courtroom interpreting,” in *The Oxford Handbook of Translation Studies*, Kirsten Malmkjær and Kevin Windle, ed. (Oxford University Press, 2012).
- 52 “Über den ÖVGd,” *Österreichischer Verband der allgemein beeideten und gerichtlich zertifizierten Dolmetscher*, <https://www.gerichtsdolmetscher.at/Menu/OEVGD/Allgemeines> (accessed on August 20, 2020).
- 53 Dominika Krysztofowicz and Zofia Krupienicz, “Community interpreting in Poland: Formal legislation, role and opportunities,” *International Journal of Language, Translation and Intercultural Communication* Vol. 5 (2016): 84-93.
- 54 งานประเพณีในยุคแรก เช่น Janet Fraser, “Public accounts: using verbal protocols to investigate community translation,” *Applied Linguistics* Vol. 14, No. 4 (1993): 325–343; Helge Nishka, “Community interpreter training: past, present, future,” in *Interpreting in the 21st century: challenges and opportunities*, Giuliana Garzone and Maurizio Viezzi, eds. (John Benjamins, 2002), 133–44.
- 55 Mustapha Taibi, “Public service translation,” in *The Oxford Handbook of Translation Studies*, Kirsten Malmkjær and Kevin Windle, eds. (Oxford University Press, 2012), DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199239306.013.0016

- 56 National Accreditation Authority for Translators and Interpreters, <https://www.naati.com.au/about-us> (accessed on August 20, 2020).
- 57 Mustapha Taibi, “Public service translation.”
- 58 “Important legal information for refugees seeking asylum in Spain,” *The Rights in Exile Programme*, <http://www.refugeelegalaidinformation.org/spain-pro-bono-directory> (accessed on August 20, 2020).
- 59 “About US,” *National Register of Public Service Interpreters*, <https://www.nrpsi.org.uk/about-us.html> (accessed on August 20, 2020).
- 60 โปรตดู “Business and Public Service Interpreting and Translation Studies MA,” *University of Leeds*, <https://courses.leeds.ac.uk/i409/business-and-public-service-interpreting-and-translation-studies-ma>
- 61 โปรตดู “Public Service Interpreting - Health,” *Cardiff University*, <https://www.cardiff.ac.uk/part-time-courses-for-adults/courses/view/public-service-interpreting-health>
- 62 “CIOL Qualifications Level 6 Diploma in Police Interpreting (DPI),” *Chartered Institute of Linguists*, <https://www.ciol.org.uk/dpi> (accessed on August 20, 2020).
- 63 “ISL Level 6 Diploma in Community Interpreting (DCI),” *International School of Linguists*, <https://www.>

islinguists.com/course/isl-level-6-dci (accessed on August 20, 2020).

- 64 “Knowledge Centre on Interpretation,” *European Commission*, <https://ec.europa.eu/education/knowledge-centre-interpretation> ; EXPANDING PROFESSIONAL BORDERS: Public Service Interpreting and the Challenges of the New Millennium,” *Departament de Traducció i d’Interpretació i d’Estudis de l’Àsia Oriental, Universitat Autònoma de Barcelona*, <https://pagines.uab.cat/expandingpsi> (accessed on August 20, 2020).
- 65 “The foreign-born employment rate in December 2019,” *Foreign workers Administration Office, Department of Employment, Ministry of Labours*, https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/alien_th/c33cea75dc3c81eb7497c3eb809327e9.pdf (accessed on April 3, 2020). (In Thai)
- 66 Nikhom Muenchan, Ratanaporn Awiphan and Sasitorn Chaiprasit, “Accessibility to Health Care Service of Migrant Workers, and Health Care Service of Network Hospital Personal: A Case Study in Chiang Mai Province,” *FEU Academic Review* Vol.12, No.3 (2018): 176-192. (In Thai); Kittiya Faijaroen, Soisuda Kesornthong, and Twisuk Punpeng, “The study of health problems and appropriate health services for Myanmar migrant workers: a case study of an enamelware factory in Nonthaburi Province,” *Disease Control Journal* Vol.

- 45 No.3 (2019): 270-280. (In Thai) ; Sophana Srichampa, “Language: Human Capital Empowerment for Migrant Workers in the ASEAN Multicultural Society,” *Journal of Language and Linguistics* Vol. 37, No.2 (2019): 82-112. (In Thai); Yosita Jaradrattanapaiboon, Laddawan Daengthern and Taweesak Siripornpibul, “Factors Influencing Cultural Competency of Professional Nurses in Phrae Hospital,” *Boromarajonani College of Nursing, Uttaradit Journal* Vol.12 No.1 (2020): 180-194. (In Thai); Napaporn Pamorn and Pacharee Tantivipawin, “Burmese labors management of Thai entrepreneurs in Samut-Sakhon province,” *Journal of Rangsit Graduate Studies in Business and Social Sciences* Vol.6, NO.1 (2020): 17 -27. (In Thai)
- 67 Suwilai Premsrirat and Kirk R. Person, “Education in Thailand’s ethnic languages: Reflections on a decade of mother tongue-based multilingual education policy and practice,” in *Education in Thailand: An Old Elephant in Search of a New Mahout*, Gerald W. Fry, ed. (Springer, 2018), 393-408.
- 68 “The National Language Policy Strategic Plan 2018 -2021,” *Committee to Develop the National Language Policy Strategic Plan, The Royal Institute*, 71, <https://www.orst.go.th/pdfs/web/viewer.html?file=/FILE-ROOM\CABROYINWEB\DRAWER002\GENERAL\DATA0001\00001277.PDF> (accessed on October 15, 2020). (In Thai)

- 69 Phrae Chittiphalangsri and Koraya Techawongstien, “One Siam: the politics of singularity and the landscape of translation in Thai language policies,” (Presentation, The Eighth IATIS Regional Workshop “Of Peninsula and Archipelago: the landscape of translation in Southeast Asia,” *Chalermprakit Center of Translation and Interpretation, Chulalongkorn University, Thailand*, August 31, 2019).
- 70 Koraya Techawongstien, “Characteristics, roles and functions of English translation of politically and socially committed Thai literature,” *Journal of Language and Culture* Vol. 36, No. 2 (2017): 7-28.
- 71 Kazuharu Yamamoto, “Towards deployment of Public Service Interpreting and Translation in Thailand: The Japan case from comparative perspective,” *Kasetsart Journal of Social Sciences* Vol. 20 (2019): 303-310.
- 72 Narumon Wongduan, “Intercultural Communication competence in Health Care Service for Migrant Workers” (master’s thesis, Mahidol University, 2015) (In Thai); Thanomnuan O’ Charoen and Tongtip Poonlarp, “Community interpreters: A survey of needs and expectations in the Thai context,” in *Translation and interpretation in a multilingual context*, Thanomnuan O’ Charoen and Tongtip Poonlarp, eds. (Chulalongkorn University, 2011), 175–187. (In Thai)
- 73 ยกตัวอย่างการศึกษาการฝึกอบรมนักแปล/ล่ามของยุโรป เช่น การใช้คลังศัพท์ช่วยแปลเอกสารทางการแพทย์ (M. M. Sánchez

- Ramos, “Community healthcare translator training and ad hoc corpora,” *Current Trends in Translation Teaching and Learning E* Vol. 3 (2016): 119–139), การใช้เครื่องมือช่วยแปลในการฝึกนักแปล/ล่ามในงานศาล (María Del Mar Sánchez Ramos and Francisco J. Vigier Moreno, “Using corpus management tools in public service translator training: an example of its application in the translation of judgments,” in *New perspectives on teaching and working with languages in the digital era*, Antonio Pareja-Lora, Cristina Calle-Martínez and Pilar Rodríguez-Arancón, eds. (Research-publishing.net, 2016), 375-384), การรวบรวมปัญหาจากการฝึกอบรมนักแปล/ล่ามเพื่อบริการสาธารณะ (Valero-Garcés, Carmen, “Training public service interpreters and translators: facing challenges,” *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law* Vol. 71 (2019): 88-105) เป็นต้น
- 74 “Standby Court Interpreter Program 2019,” *Office of International Affairs, Court of Justice*, <https://oia.coj.go.th/th/content/category/detail/id/21/iid/120785> (accessed on October 15, 2020). (In Thai)
- 75 “KBank reaches out to Myanmar in support of Thai businesses, a move towards being an excellent Asian Bank,” *Manager Daily*, January 9, 2013, 20 (In Thai); “KTB has set up ATM machines with the Burmese language and Braille,” *Stockwave*, December 29, 2011, 35. (In Thai)

- 76 ยกตัวอย่างเช่น ศูนย์ผู้ป่วยนานาชาติ โรงพยาบาลบางปะกอก, https://www.bangpakokhospital.com/international_service; ศูนย์บริการชาวต่างชาติ โรงพยาบาลสมุทรสาคร, <https://pr.moph.go.th/index.php?url=pr/detail/2/03/116901>; “the Public Health Ministry established Migrant Health Centres in hospitals,” *Bangkokbiznews*, June 14, 2019, <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/837874> (accessed on October 15, 2020). (In Thai)